

Stockholm den 4 juni 2020

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Begäran om ersättning

Sökande:

Karl-Henrik Grinnemo,
Oscar Simonson,
Matthias Corbascio,
Katarina Le Blanc,

Ombud:

Juristen Rikard Samuelsson
Juristen Alexander Ottosson

Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm

rikard.samuelsson@centrumforrattvisa.se
alexander.ottosson@centrumforrattvisa.se

Innehållsförteckning

1	BEGÄRAN	4
2	GRUNDER	4
3	VAD ÄRENDET HANDLAR OM	5
4	BAKGRUND	7
4.1	Upprinnelsen till den s.k. Macchiarini-affären	7
4.2	Sex artiklar om Paolo Macchiarinis luftstrupstransplantationer publiceras	8
4.3	Paolo Macchiarinis metod ifrågasätts	10
4.4	Visselblåsarna utreder och anmäler Paolo Macchiarinis forskning till KI:s dåvarande rektor	11
4.5	Kritiken mot Paolo Macchiarini kulminerar när dokumentären Experimenten sänds i Sveriges Television	12
4.6	Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio utsätts för repressalier	13
4.7	Parallellt med Macchiarini-affären uppmärksammas en annan forskningsskandal på KI av Katarina Le Blanc	16
4.8	Katarina Le Blanc utreder och anmäler forskningen rörande moderkakseller	18
4.9	KI meddelar oredlighetsbeslutet i Macchiarini-affären	19
4.10	KI:s handläggning har varit behäftad med betydande rättssäkerhetsbrister och beslutet innehåller därför sakfel	21
4.11	Förvaltningsdomstolarna nekar sökandena en domstolsprövning av oredlighetsbeslutet	23
5	OREDIGHETSBESLUTET HAR GETT UPPHOV TILL NEGATIVA FÖLJDER FÖR SÖKANDENA	25
5.1	Beslutets konsekvenser för Katarina Le Blanc	25
5.2	Beslutets konsekvenser för Karl-Henrik Grinnemo	28
5.3	Beslutets konsekvenser för Oscar Simonson	30
5.4	Beslutets konsekvenser för Matthias Corbascio	31

6	RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	32
6.1	Prövningsordningen vid frågor om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen	32
6.2	Närmare om kraven på att det måste finnas en reell och seriös tvist om en civil rättighet som har sin grund i nationell rätt	33
6.3	Närmare om kravet på att utfallet av tvisten måste ha en direkt påverkan på den civila rättigheten.....	34
6.4	Om en domstols behörighet är helt utesluten i en fråga som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen föreligger en överträdelse av rätten till domstolsprövning.....	37
7	RÄTTSLIG ARGUMENTATION.....	39
7.1	Inledning	39
7.2	Oredlighetsbeslutet gav upphov till en reell och seriös tvist om sökandenas civila rättigheter	44
7.3	Oredlighetsbeslutet har haft en direkt påverkan på sökandenas civila rättigheter	46
7.4	Staten har överträtt sökandenas rätt till domstolsprövning	49
7.5	Sökandena har rätt till ideellt skadestånd för överträdelsen.....	51
7.6	Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har också rätt att få sina ombudskostnader i förvaltningsrätten ersatta såsom skadestånd	52

1 BEGÄRAN

1.1 Katarina Le Blanc, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio (sökandena) begär att Justitiekanslern ska tillerkänna

- Katarina Le Blanc ersättning med 167 641 kr,
- Karl-Henrik Grinnemo ersättning med 142 641 kr,
- Oscar Simonson ersättning med 25 000 kr, samt
- Matthias Corbascio ersättning med 15 000 kr,

allt tillsammans med ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen som infaller 30 dagar efter framställningen av detta anspråk tills beloppen är betalda.

2 GRUNDER

2.1 Karolinska Institutet (KI) har i beslut den 25 juni 2018, dnr 2-723/2006, (oredlighetsbeslutet) bedömt sökandena som ansvariga för oredlighet i forskning och/eller som klandervärda.

2.2 Oredlighetsbeslutet har gett upphov till en reell och seriös tvist mellan sökandena och KI, som har haft en direkt påverkan på sökandenas rätt till ett gott namn och rykte samt deras rätt att utöva forskningsverksamhet.

2.3 Dessa rättigheter är att betrakta som civila rättigheter. Enligt artikel 6.1 i Europakonventionen har sökandena därför haft en rätt att få oredlighetsbeslutet prövat i domstol.

- 2.4 Genom det överklagandeförbud som anses följa av 12 kap. 4 § högskoleförordningen (1993:100) samt att förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen har underlåtit att åsidosätta överklagandeförbudet har staten överträtt sökandenas rätt till domstolsprövning.
- 2.5 Vid dessa förhållanden är staten skyldig att ge ut ersättning till sökandena för den ideella skada som överträdelsen har medfört. Den ideella skadan kan uppskattas till 75 000 kr för Katarina Le Blanc, 50 000 kr för Karl-Henrik Grinnemo, 25 000 kr för Oscar Simonson och 15 000 kr för Matthias Corbascio.
- 2.6 I samband med Förvaltningsrätten i Stockholms prövning av frågan om sökandenas rätt till domstolsprövning orsakades Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo också ombudskostnader om sammanlagt 185 282 kr, dvs. med 92 641 kr vardera. Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har därför även rätt att få dessa kostnader ersatta såsom skadestånd.

3 VAD ÄRENDET HANDLAR OM

- 3.1 Kirurgen och forskaren Paolo Macchiarini genomförde under åren 2011–2013 tre transplantationer av plastluftstrupar enligt en experimentell metod vid Karolinska universitetssjukhuset (KS). Samtliga patienter är idag avlidna.
- 3.2 Paolo Macchiarini beskrev transplantationerna i sex forskningsartiklar som publicerades i olika vetenskapliga tidskrifter under åren 2011–2014. I artiklarna hade Paolo Macchiarini engagerat ett stort antal medförfattare.

- 3.3 Med hjälp av fabricerade data och missvisande uppgifter vilseledde Paolo Macchiarini såväl forskarvärlden som en stor del av sina medförfattare genom att i forskningsartiklarna beskriva transplantationerna som lyckade. Fyra visselblåsare – Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio – anmälde forskningen till KI:s rektor.
- 3.4 Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc var tillsammans med 25 andra forskare medförfattare till den första artikeln. Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio var tillsammans med elva andra forskare medförfattare till den tredje artikeln. Samtliga sökanden hade en mycket begränsad roll i Paolo Macchiarinis forskning.
- 3.5 Genom oredlighetsbeslutet (bilaga 1) bedömdes Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc – liksom Paolo Macchiarini själv och ett antal andra forskare – som ansvariga för oredlighet i forskning. Oscar Simonson och Matthias Corbascio ansågs inte direkt ansvariga för den oredlighet som förekommit, men bedömdes vara ”klandervärda”.
- 3.6 Det förhållandet att sökandena har bedömts som oredliga och klandervärda har påverkat deras professionella rykte på ett negativt sätt samt begränsat deras möjligheter att få forskningsanslag, publicera vetenskapliga artiklar och ingå i olika forsknings-samarbeten. Eftersom sådana möjligheter är nödvändiga för att kunna bedriva medicinsk forskning har oredlighetsbeslutet hindrat dem i deras forskarkarriärer.
- 3.7 I syfte att få till stånd en domstolsprövning av oredlighetsbeslutet överklagade sökandena beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm. Förvaltningsrätten avvisade dock sökandenas överklagande med

hänvisning till det överklagandeförbud som anses följa av 12 kap. 4 § högskoleförordningen (se förvaltningsrättens beslut, bilaga 2).

- 3.8 Sökandena överklagade förvaltningsrättens beslut, men varken Kammarrätten i Stockholm eller Högsta förvaltningsdomstolen meddelade prövningstillstånd (se beslut, bilagor 3 och 4).
- 3.9 Frågan Justitiekanslern har att pröva är om sökandenas rätt till domstolsprövning enligt 6.1 Europakonventionen har åsidosatts och om de därför har rätt till skadestånd.

4 BAKGRUND

4.1 Upprinnelsen till den s.k. Macchiarini-affären

- 4.1.1 Under hösten 2010 rekryterades kirurgen och forskaren Paolo Macchiarini som gästprofessor till KI och som överläkare till KS. Syftet med rekryteringen var att inrätta ett kliniskt centrum för regenerativ medicin och kirurgi samt att bryta ny mark inom området för bl.a. luftstrupskirurgi.
- 4.1.2 Rekryteringen av Paolo Macchiarini skedde trots starkt kritiska omdömen från tidigare arbetsgivare samt signaler om bristande kvaliteter som kirurg och samarbetsvårigheter (se Kjell Asplunds utredning av Paolo Macchiarins forskning, bilaga 5, s. 6 f.).
- 4.1.3 Paolo Macchiarini blev världsberömd år 2008 då han i Spanien transplanterade en luftstrupe från en avliden donator till en svårt sjuk patient, vars luftvägar hade drabbats av tuberkulos. Han inledde därefter experimentell kirurgi med syntetiska luftstrupar av plast.
- 4.1.4 På KS utförde han år 2011 världens första transplantation av en syntetisk luftstrupe. Transplantationen innebar att en skadad del av

patientens luftstrupe togs bort och ersattes med en syntetisk luftstrupe som badats i benmärgsceller.

- 4.1.5 Den genomförda transplantationen väckte stor uppmärksamhet i såväl forskarvärlden som massmedia och under åren 2011–2013 transplanterade Paolo Macchiarini ytterligare två patienter med syntetisk luftstrupe på KS. Samtliga patienter är idag avlidna.
- 4.1.6 Enligt Paolo Macchiarinis metod skulle de syntetiska luftstruparna badas i vita blodkroppar, i praktiken benmärgsceller. Teorin var att patientens kropp därefter på egen hand skulle generera blodkärl och knyta an till det artificiella organ som transplanterats in i kroppen. Denna teori visade sig senare vara felaktigt. Några blodkärl genererades inte. I stället orsakade de syntetiska luftstruparna omfattande infektioner och vävnadsdöd hos patienterna, med bl.a. kvävning som följd.
- 4.2 Sex artiklar om Paolo Macchiarinis luftstrupstransplantationer publiceras**
- 4.2.1 Under Paolo Macchiarinis tid som verksam vid KI publicerade han – tillsammans med ett stort antal andra forskare – sex vetenskapliga artiklar som beskev de tre transplantationer av syntetiska luftstrupar som genomförts vid KS. Paolo Macchiarini är ensam huvudförfattare till samtliga artiklar.
- 4.2.2 Den 24 november 2011 publicerades den första artikeln i den internationellt erkända brittiska tidskriften The Lancet. Artikeln beskriver operationen av den första patienten på KS.
- 4.2.3 Vid klinisk forskning och bedömning av frågor om oredlighet är det viktigt att göra en åtskillnad mellan vilka åtgärder som utgör

forskning respektive sjukvård, dvs. vilka uppgifter en enskild person utför i egenskap av forskare respektive i sin yrkesroll som läkare.

- 4.2.4 Karl-Henrik Grinnemos bidrag till den första forskningsartikeln var en beskrivning av patientens tillstånd efter operationen fram till dess att patienten återvände till Island (perioden den 9 juni till den 8 juli 2011). Karl-Henrik Grinnemo fick i uppdrag att göra en engelsk översättning av den befintliga sammanfattning som fanns i den patientjournal som Paolo Macchiarini gett honom tillstånd att ta del av.
- 4.2.5 Inom ramen för sitt arbete som ST-läkare kallades Karl-Henrik Grinnemo också in till operationen för att stänga bröstkorgen på den första patienten. Karl-Henrik Grinnemo var dock inte behandlande läkare och hade inte heller i övrigt någon insyn i patientens tillstånd.
- 4.2.6 Katarina Le Blanc bidrog inte med någon egen text till den aktuella forskningsartikeln. Hennes forskningsbidrag bestod i att hon hade övervakat och handlett en av sina doktorander som bistått Paolo Macchiarinis forskningsgrupp med en blodanalys samt att hon godkänt den text som beskrev resultatet av analysen. Inom ramen för ett kliniskt sjukvårdsuppdrag tog hon också ett benmärgsprov på patienten.
- 4.2.7 Den 6 mars 2013 publicerades den tredje artikeln i den internationella tidskriften Biomaterials. I artikeln beskrivs ett kort kliniskt exempel rörande den tredje patienten på KS. Med hänvisning till fabricerade data angav Paolo Macchiarini att det fem månader efter operationen fanns öppna luftvägar, utan tecken på infektion. Detta trots att det vid en s.k. bronkoskopi, som genomfördes fyra och en halv månad efter ingreppet, konstaterades att det fanns betydande sårskador i luftvägarna, att en stent

(cylindriskt metallnät) hade satts in och att det även fanns en fistel i patientens luftvägar (jfr oredlighetsbeslutet, bilaga 1, s. 30).

4.2.8 Karl-Henrik Grinnemo och Matthias Corbascio bidrog till den tredje forskningsartikeln enbart genom att övervaka och handleda den egna forskningsgruppens biomedicinska analytiker när denne bistod Paolo Macchiarinis forskningsgrupp med cellodling. Oscar Simonsons bidrag var att delta i arbetet med de djuroperationer som genomfördes som ett led i forskningen.

4.3 Paolo Macchiarinis metod ifrågasätts

4.3.1 Karl-Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio ingick inte själva i Paolo Macchiarinis forskningsgrupp. Inledningsvis framkom det inte heller några omständigheter som utgjorde skäl för utomstående forskare att ifrågasätta tillförlitligheten av hans forskning.

4.3.2 I samband med Paolo Macchiarinis transplantation avseende den tredje och sista patienten uppstod det dock särskilt allvarliga komplikationer i form av slembildning samt andnings- och hjärtstillestånd. Efter transplantationen fungerade inte patientens matstrupe och patienten behövde därför få näring via en slang direkt in i magsäcken. Den syntetiska luftstrupen kollapsade och patienten drabbades av upprepade kvävningss attacker. Patienten kom därefter att vårdas i sammanlagt tre år på en av KS intensivvårdsavdelningar innan hon flyttades till ett amerikanskt sjukhus där hon sedan avled.

4.3.3 Till en början utgick de behandlande läkarna från att de komplikationer som uppstått direkt efter Paolo Macchiarinis operation gett upphov till ytterligare komplikationer som inte var relaterade till själva plaststrupen. Med tiden började dock läkaren Thomas Fux,

som var ansvarig för eftervården av patienten, att systematiskt dokumentera komplikationerna.

4.3.4 I hopp om att hitta en lösning på den komplicerade kliniska situation som uppstått kontaktade Thomas Fux kirurgkollegorna Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio. De kom då gemensamt fram till slutsatsen att komplikationerna hos patienten kunde vara relaterade till plaststrupen.

4.4 Visselblåsarna utreder och anmäler Paolo Macchiarinis forskning till KI:s dåvarande rektor

4.4.1 Från hösten 2013 till och med sommaren 2014 ägnade Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio en mycket stor del av sin fritid åt att tillsammans gå igenom såväl Paolo Macchiarinis som andra forskares vetenskapliga arbeten på området. De gav även in en ansökan till etikprövningsnämnden och bad anhöriga till patienterna om samtycke för att kunna granska patientjournalerna. Syftet var att utreda eventuella felaktigheter i Paolo Macchiarinis forskning.

4.4.2 Efter flera månaders arbete sammanställde Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio två rapporter om drygt 500 sidor, som under sommaren 2014 lämnades över till KI:s rektor.

4.4.3 Rapporternas uppseendeväckande slutsats var att Paolo Macchiarini hade vilselett flera av sina kollegor och medförfattare samt förvanskat operationsresultaten i samtliga av de sex artiklar som publicerats om transplantationerna.

4.4.4 Gemensamt för de sex artiklarna var att transplantationerna hade beskrivits som lyckade, trots att så inte var fallet. Transplantaten

hade inte i något fall uppnått funktionell status utan tvärtom gett upphov till allvarliga komplikationer. Rapporten konstaterade också att nödvändiga etikillstånd hade saknats för forskningen.

4.4.5 KI:s dåvarande rektor, Anders Hamsten, vidtog dock inga omedelbara åtgärder andra än att Paolo Macchiarini fick möjlighet att yttra sig över rapporterna. Det var först efter att den amerikanska dagstidningen New York Times i november 2014 uppmärksammade anklagelserna mot Paolo Macchiarinis forskning som Anders Hamsten tillsatte en extern utredare som fick i uppdrag att granska om oredlighet (forskningsfusk) förekommit (se artikel i New York Times den 24 november 2014, [bilaga 6](#)).

4.4.6 Efter sex månaders utredning bedömde utredaren, Bengt Gerdin, att anklagelserna mot Paolo Macchiarini i allt väsentligt var korrekta. Trots detta bedömde KI i beslut den 28 augusti 2015 att Paolo Macchiarini inte var ansvarig för oredlighet i forskning (se KI:s beslut, [bilagor 7 och 8](#)).

4.5 Kritiken mot Paolo Macchiarini kulminerar när dokumentären Experimenten sänds i Sveriges Television

4.5.1 Under perioden november 2014 till juni 2018 var Paolo Macchiarinis forskning och kliniska verksamhet samt KI:s och KS hantering av ärendet föremål för ett stort antal utredningar och allvarlig kritik.

4.5.2 Kritiken mot Paolo Macchiarini kulminerade när SVT i januari 2016 sände dokumentären Experimenten, som blottlade forskningsfusk och skildrade det lidande som Paolo Macchiarinis patienter hade utsatts för. Kort därefter avgick KI:s dåvarande rektor och hans

närmaste medarbetare. Även en del av KI:s ledning avgick och Paolo Macchiarini avskedades.

4.5.3 I juni 2016 delgav åklagare Paolo Macchiarini misstanke om grovt vållande till annans död och grovt vållande till kroppsskada. Förundersökningen lades sedermera ner, men återupptogs den 11 december 2018 och pågår fortfarande.

4.6 Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio utsätts för repressalier

4.6.1 Under processen med att utreda Paolo Macchiarinis forskning kom Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio att utsättas för kraftiga påtryckningar från KI:s ledning, vars syfte var att förmå dem att avbryta utredningen.

4.6.2 Påtryckningarna tog sig till uttryck i bl.a. att Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio vid upprepade tillfällen kallades till möten med chefer och andra ledande befattningshavare. Budskapet var då att visselblåsarnas utredning riskerade att skada KI:s varumärke och att de kunde ”råka illa ut” om de fortsatte arbetet med utredningen. KI vidtog också olika åtgärder för att försöka undergräva visselblåsarnas trovärdighet och påståenden om brister i Paolo Macchiarinis forskning.

4.6.3 I april 2014, dvs. några månader innan visselblåsarnas rapport överlämnades till KI:s ledning, gav en av Paolo Macchiarinis närmaste medarbetare, Philipp Jungebluth, in en anmälan mot Karl-Henrik Grinnemo till KI:s rektor. I anmälan anklagades Karl-Henrik Grinnemo bl.a. för att utan tillstånd ha använt data från en av Paolo Macchiarinis forskargrupper i samband med en ansökan om anslag från Vetenskapsrådet.

- 4.6.4 Philipp Jungebluths anmälan hanterades som en anmälan om påstådd plagiering. Inom ramen för utredningen av anmälan upprättade Etikrådet vid KI – som alltså senare kom att fria Paolo Macchiarini för oredlighet – ett yttrande där Karl-Henrik Grinnemo bedömdes ha gjort sig skyldig till en allvarlig avvikelse från god sed i forskning.
- 4.6.5 Efter att KI:s rektor i början av 2015 friat Paolo Macchiarini från anklagelserna om oredlighet gick dessutom ett antal namnkunniga forskare vid KI ut i en debattartikel i Svenska Dagbladet. I debattartikeln kritiserade forskarna ett beslut av Vetenskapsrådet att dra in Paolo Macchiarinis forskningsanslag. Samtidigt kritiserades Vetenskapsrådet för att anslagen till Karl-Henrik Grinnemo inte hade dragits in till följd av den påstådda plagieringen. (Se debattartikel i Svenska Dagbladet den 3 augusti 2015, se bilaga 9.)
- 4.6.6 Inom ramen för utredningen av den påstådda plagieringen beslöt KI att inhämta ett yttrande från Centrala etikprövningsnämnden (bilaga 10), som då kom fram till anklagelserna mot Karl-Henrik Grinnemo var ogrundade, varvid bl.a. följande uttalades (s. 2):
- I sitt sammanhang framstår det nu upplösta Etikrådets vid Karolinska slutsatser, att Karl-Henrik Grinnemo ensam kritiseras för avvikelser från god sed i forskning och plagiering, som ogrundade. Expertgruppen finner det särskilt anmärkningsvärt att dessa obefogade slutsatser ytterligare har understrukits och förstärkts i uttalanden av Institutets tidigare rektor.
- 4.6.7 Visselblåsarnas uppfattning är att utredningen av Karl-Henrik Grinnemo och de uttalanden som då gjordes i allt väsentligt syftade till att skandalisera dem och undergräva trovärdigheten av deras granskning av Paolo Macchiarinis forskning.

- 4.6.8 När visselblåsarnas utredning av Paulo Macchiarinis forskning, trots negativa reaktioner, överlämnades till KI:s rektor polisanmälades visselblåsarna av KS chefläkare och hotades med disciplinära åtgärder. Detta med hänvisning till påstådda journalintrång och för att de påstods ha läckt anmälan på en internetportal som rapporterar om bl.a. forskningsfusk. (Se polisanmälan, [bilaga 11](#).) Den förundersökning som då inleddes mot visselblåsarna lades dock ned (se åklagarens nedlägningsbeslut den 3 november 2015, [bilaga 12](#)).
- 4.6.9 Efter att New York Times i november 2014 publicerat sin artikel om Paulo Macchiarinis forskning kallades Karl-Henrik Grinnemo till ett enskilt möte med sin verksamhetschef. Han konfronterades där med ett påstående om att KI:s presschef kontaktat New York Times som då uppgett att det var Karl-Henrik Grinnemo som var källan.
- 4.6.10 Under tiden då visselblåsarna genomförde sin granskning av Paulo Macchiarinis forskning började Karl-Henrik Grinnemo och Oscar Simonson också plötsligt att få avslag på samtliga ansökningar om forskningsanslag. Följden blev bl.a. att Karl-Henrik Grinnemo under hösten 2017 blev tvungen att avveckla sitt laboratorium och upplösa den forskningsgrupp han hade vid KI (se epostkonversation mellan Karl-Henrik Grinnemo och tidigare kollegor på KI, [bilaga 13](#)).
- 4.6.11 Repressalierna mot visserlblåsarna kulminerade när en överläkartjänst för Karl-Henrik Grinnemo och en ST-läkartjänst för Oscar Simonson utan förklaring drogs tillbaka.
- 4.6.12 De negativa följder som anmälan gav upphov till gjorde det omjöligen för Karl-Henrik Grinnemo och Oscar Simonson att fortsätta sina arbeten vid KI och KS. De valde därför att avsluta sina anställningar och arbetar numera som läkare och kirurger vid Thoraxkliniken vid Akademiska sjukhuset i Uppsala.

4.6.13 Se vidare Karl-Henrik Grinnemos och Oscar Simonsons redogörelse för händelseförloppet, [bilaga 14](#).

4.7 Parallellt med Macchiarini-affären uppmärksammas en annan forskningsskandal på KI av Katarina Le Blanc

4.7.1 Parallellt med Macchiarini-affären uppmärksammades i juni 2017 en annan forskningsskandal där en forskningsgrupp på KI utan tillstånd genomfört experimentell behandling på svårt sjuka cancerpatienter med bindvävsceller från moderkakor (moderkaksceller). Katarina Le Blanc var visseblåsare i det ärendet. (Se artikel i SvD den 17 januari 2017, [bilaga 15](#).)

4.7.2 Det aktuella forskningsprojektet omfattade patienter med olika blodsjukdomar – främst leukemi – som genomgått benmärgstransplantationer. Eftersom benmärg innehåller främmande immunceller från donatorn kan en transplanatation ge upphov till komplikationer i form av att immuncellerna angriper den mottagande patientens kropp. Om läkemedelsbehandling då inte räcker för att kontrollera angreppet kan ett livshotande tillstånd uppstå.

4.7.3 Det är sedan tidigare klarlagt att vissa typer av bindvävsceller har en immunhämmande effekt och att injektioner av sådana celler därför kan användas för att hämma immunförsvaret i situationer då allvarliga komplikationer uppstår vid en benmärgstransplantation.

4.7.4 Genom provrörsexperiment hade den forskningsgrupp som sedan genomförde kliniska försök med moderkaksceller kommit fram till att dessa celler – i likhet med bindvävsceller från vissa andra typer av organ – hade en immunhämmande effekt. Mot denna bakgrund började forskningsgruppen genomföra experiment där patienter som

genomgått transplantationer av benmärg gavs injektioner med moderkaksceller.

- 4.7.5 De kliniska behandlingarna genomfördes dock utan att metoden hade prövats och utvärderats i djurförsök. Följden blev att forskningsgruppen förbisåg att moderkakscellerna hade en väsentligt högre koagulerande (blodlevrande) effekt än andra bindvävsceller som tidigare hade använts vid liknande typer av behandlingar.
- 4.7.6 Katarina Le Blanc är professor i klinisk stamcells forskning och hade därför kunskap om att det fanns opublicerade studier från andra länder där liknande experiment hade genomförts. Studierna hade dock avbrutits i förtid sedan det visat sig att patienter som behandlats med moderkaksceller drabbats av blodproppar, vilka i allvarligare fall orsakat bl.a. hjärtinfarkt och stroke.
- 4.7.7 Inom ramen för sitt kliniska arbete som hematolog behandlade Katarina Le Blanc patienter som genomgått den experimentella behandlingen med moderkaksceller. Hon observerade då att vissa av patienterna på ett onormalt sätt hade drabbats av blodproppar.
- 4.7.8 Mot bakgrund av sina iakttagelser och sin kunskap om att behandling med moderkaksceller i andra fall gett upphov till blodproppar slog hon under år 2011 larm om forskningen till sin verksamhetschef. Hon gjorde därefter upprepade påtryckningar för att få till stånd en utredning. Men på motsvarande sätt som i Macchiarini-affären ledde påtryckningarna inte till några åtgärder från KS eller KI:s sida.

4.8 Katarina Le Blanc utreder och anmäler forskningen rörande moderkaksceller

- 4.8.1 Under år 2016 författade Katarina Le Blanc själv en rapport om forskningsstudien med moderkaksceller, i vilken hon påpekade bristen på djurförsök och att forskningen genomförts utan erforderliga tillstånd från Läkemedelsverket. Hon framhöll också de patientsäkerhetsrisker som forskningen gav upphov till. (Se Katarina Le Blancs rapport, [bilaga 16](#).)
- 4.8.2 Efter att Katarina Le Blanc överlämnat rapporten till KI:s ledning tillsatte myndigheten under år 2017 en egen utredning, som ledde till att forskningen avvecklades.
- 4.8.3 På samma sätt som i Macchiarini-affären gav Katarina Le Blancs anmälan upphov till negativa reaktioner från personer med koppling till forskningen och andra forskare som ansåg att anmälan skadade såväl KI:s anseende som anseendet för stamcellsforskning i allmänhet. På liknande sätt gjorde vissa av forskarna också uttalanden i media som var ägnade att förminska påståendena om brister i forskningen och undergräva Katarina Le Blancs trovärdighet (se t.ex. artikel på SVT:s hemsida den 14 februari 2017, [bilaga 17](#)).
- 4.8.4 Efter att KI genomfört sin egen utredning inleddes ett oredlighetsärende, som dock begränsade sig till att endast omfatta den mest seniore forskaren i forskningsgruppen. Inom ramen för oredlighetsärendet underlät KI också att inhämta yttrande från Läkemedelsverket. Detta trots påståendena om avsaknaden av tillstånd och att verket självt kontaktat KI och påpekat att erforderliga tillstånd inte fanns (se föreläggande från Läkemedelsverket den 24 februari 2017, [bilaga 18](#)).

4.8.5 I sitt beslut i oredlighetsärendet den 6 februari 2017 (bilaga 19) konstaterade KI bl.a.

- att brister i dokumentationen gjorde att det var svårt att få en överblick över forskningen,
- att forskningsgruppen i vissa fall inte följt eller gått utöver de etikillstånd som meddelats,
- att studier på människa inletts trots avsaknaden av djurförsök,
- att behandlingen använts på barn trots att det saknades kompletta data från studier på vuxna,
- att inga säkerhetshänsyn tagits till störningar i patienternas blodcirkulation under studiens gång, samt
- att tillverkningen av de celler som använts under flera år skett i lokaler som inte var godkända och övervakade av Inspektionen för vård och omsorg eller Läkemedelsverket.

4.8.6 Men trots att forskningen alltså sammantaget uppvisade brister som även för utomstående personer framstår som uppenbara ansåg KI att bristerna inte var av en sådan art och omfattning att de utgjorde oredlighet i forskning.

4.9 KI meddelar oredlighetsbeslutet i Macchiarini-affären

4.9.1 Efter att SVT sänt dokumentären Experimenten och Anders Hamsten i februari 2016 avgått som rektor för KI beslutade den vikarierande rektorn Karin Dahlman-Wright – på uppmaning av visselblåsarna – att återuppta oredlighetsärendet och genomföra en ny granskning av Paolo Macchiarinis forskning (dnr 2-723/2016).

Den 23 juni 2016 beslutade den vikarierande rektorn också att inhämta yttrande från Centrala etikprövningsnämnden.

- 4.9.2 Den 20 oktober 2017 avgav Centrala etikprövningsnämnden sin rapport och Paolo Macchiarini själv – liksom medförfattarna till artiklarna – bereddes tillfälle att yttra sig över rapporten.
- 4.9.3 Den 25 juni 2018 meddelade KI:s nytilträdde rektor Ole Petter Ottersen beslut i oredlighetsärendet, utan att någon ytterligare skriftväxling skett. I beslutet slog KI fast att Paolo Macchiarini, såsom huvudförfattare till samtliga sex artiklar, hade gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. Det konstaterades också att han medvetet vilselett medarbetare, patienter, anhöriga och kollegor (se s. 37 i oredlighetsbeslutet, bilaga 1).
- 4.9.4 Utöver Paolo Macchiarini själv bedömdes sex andra forskare som ansvariga för den oredlighet som förekommit samt ytterligare 31 forskare som klandervärda. Såväl Karl-Henrik Grinnemo som Katarina Le Blanc ansågs genom sina bidrag till den första artikeln ha gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning. Avseende den tredje artikeln bedömdes Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio som klandervärda. Oscar Simonson och Matthias Corbascio deltog alltså inte i den första artikeln och Katarina Le Blanc deltog inte i den tredje.
- 4.9.5 Den 7 juli 2018 publicerade den vetenskapliga tidskriften The Lancet – efter påstötningar från KI:s rektor – en artikel, där det angavs att bl.a. att Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo hade bedöms som ansvariga för oredlighet i forskning. Det angavs också att samtliga övriga författare som medverkat i Paolo Macchiarinis artiklar bedömts som ”klandervärda”. (Se återkallelse-artikel i The Lancet den 7 juli 2018, bilaga 20.)

4.10 KI:s handläggning har varit behäftad med betydande rättssäkerhetsbrister och beslutet innehåller därför sakfel

- 4.10.1 Trots oredlighetsbeslutets ingripande karaktär har KI:s handläggning och prövning varit behäftad med betydande rättssäkerhetsbrister. Till att börja med fick sökandena inte del av all utredning eller de uppgifter som tillfördes ärendet.
- 4.10.2 Efter att Centrala etikprövningsnämnden avgett sitt yttrande fick sökandena inte del av data från sjukhusets patientjournaler, Paolo Macchiarinis och medförfattarens yttranden, mötesanteckningar samt vidare yttranden från de av Centrala etikprövningsnämnden anlitade sakkunniga.
- 4.10.3 Vad gäller Katarina Le Blanc fick hon inte ens del av den anmälan som Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio hade gjort och som låg till grund för beslutet att inleda oredlighetsärendet.
- 4.10.4 Sökandena har inte heller fått bemöta alla de anklagelser som KI har lagt dem till last i sitt beslut. Beslutet innehåller därför grava felaktigheter om deras delaktighet och insyn i Paolo Macchiarinis forskning.
- 4.10.5 Till de mer uppenbara felaktigheterna hör att KI avseende den första artikeln har påstått att Katarina Le Blanc ”har gjort benmärgs-isolering för att få fram stamceller att beklä den syntetiska luftstrupen med” och att hennes ansvar för produktionen av stamceller har möjliggjort projektet (se s. 26 i oredlighetsbeslutet, bilaga 1). Detta trots att hennes enda uppgift varit att – inom ramen för ett kliniskt sjukvårdsuppdrag – ta ett benmärgsprov på patienten, som i

operationssalen överlämnades till annan sjukvårdspersonal för vidare behandling.

- 4.10.6 Vidare framgår redan av den vetenskapliga artikeln att Katarina Le Blanc aldrig har haft något ansvar för produktion av stamceller (se Jungebluth et al. Tracheobronchial transplantation with a stem-cell-seeded bioartificial nanocomposite: a proof-of-concept study. *Lancet* 2011;378, bilaga 21, s. 7).
- 4.10.7 Katarina Le Blanc hålls också ansvarig för att plaststrupen importerades utan tillbörliga produktgodkännanden från myndigheter. Detta trots att operationen utfördes på en klinik där hon varken har innehaft någon tjänst eller på annat sätt varit inblandad vid import av sjukvårdsmaterial. (Se s. 27 i oredlighetsbeslutet, bilaga 1.)
- 4.10.8 Vidare har KI bedömt Karl-Henrik Grinnemos ansvar för den första artikeln med utgångspunkt i att han har varit *huvudförfattare* till artikeln (s. 27 i oredlighetsbeslutet, bilaga 1). Detta trots att det redan utifrån vad som anges i beslutet är uppenbart att han har haft en betydligt mer perifer roll i forskningen och står omnämnd som medförfattare i artikeln (jfr s. 21 i oredlighetsbeslutet, bilaga 1).
- 4.10.9 Professorerna Kristoffer Hellstrand och Elias Eriksson vid Göteborgs universitet, som har stor erfarenhet av oredlighetsfrågor, har på uppdrag av Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo granskat oredlighetsbeslutet. Deras slutsats är att oredlighetsbeslutet innehåller grava felaktigheter samt att anklagelserna mot Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo sammantaget framstår som obefogade. (Se utlåtande den 20 maj 2020, bilaga 22.)

4.10.10 Efter anmälan av Katarina Le Blanc genomförde Universitetskanslersämbetet (UKÄ) en granskning av KI:s handläggning av oredlighetsärendet. I beslut den 9 september 2019 (bilaga 23) konstaterade UKÄ att KI hade brustit i sin kommunikerings- skyldighet och att det saknades tydliga regler för förfarandet, varvid bl.a. följande uttalades (s. 24):

UKÄ konstaterar att KI:s Regler för handläggning av ärenden om oredlighet i forskning omfattar en A4-sida. Reglerna är således kortfattade och ett stort antal frågor är inte reglerade. UKÄ finner det otillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt att KI:s regler inte är utförligare.

4.10.11 Sökandenas uppfattning är att oredlighetsbeslutet inte i första hand grundar sig på att det förekommit brister i de mycket begränsade forskningsuppgifter som de utfört åt Paolo Macchiarinis forskningsgrupp. I stället uppfattar de beslutet som en repressalie för att de – genom sina avslöjanden – har skadat såväl KI:s anseende som anseendet hos vissa personer i myndighetens ledning.

4.11 Förvaltningsdomstolarna nekar sökandena en domstolsprövning av oredlighetsbeslutet

4.11.1 Efter KI:s oredlighetsbeslut kontaktade sökandena omedelbart KI för att påtala att beslutet innehöll felaktiga uppgifter om deras medverkan i Paolo Macchiarinis forskning. KI svarade då – med hänvisning till högskoleförordningen – att beslutet inte gick att överklaga (se epost från Mats Gustavsson till Karl-Henrik Grinnemo 2018-07-05, bilaga 24).

4.11.2 Trots beskedet överklagade sökandena oredlighetsbeslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm, där de gjorde gällande att de enligt artikel 6.1 i Europakonventionen hade en rätt att få beslutet prövat i domstol.

- 4.11.3 I beslut den 6 november 2018 bedömde förvaltningsrätten dock att överklagandena skulle avvisas, varvid domstolen uttalade bl.a. följande (se bilaga 2, s. 8 f.):

Förvaltningsrätten kan konstatera att beslut om att någon gjort sig skyldig till oredlighet i forskning, eller vetenskaplig oredlighet som det i vissa fall benämns, i Kammarrättens praxis hittills inte har bedömts omfatta någon civil rättighet eller skyldighet enligt EKMR. Det överklagandeförbud som stadgas i 12 kap. 4 § högskoleförordningen har därför inte åsidosatts. Att besluten kan medföra faktiska verkningar för den som blir utpekad som oredlig i forskning får dock anses klart. Det är bland annat med anledning av detta som lagstiftaren har föreslagit att den framtida Oredlighetsnämndens beslut ska vara överklagbara (SOU 2017:10, Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning, s. 224 samt lagrådsremissen s. 84). Att nuvarande bestämmelse i 12 kap. 4 § högskoleförordningen skulle stå i strid med Sveriges skyldigheter enligt EKMR eller unionsrätten framgår dock inte av lagrådsremissen eller av betänkandet. Även om icke-överklagbara beslut bedöms vara ett problem ur rättssäkerhetssynpunkt förs således inte några resonemang om att den nuvarande ordningen medför brott mot EKMR eller unionsrätten. I betänkandet (s. 224) konstateras istället att ett lärosätes beslut efter utredning om oredlighet i forskning har bedömts falla under det överklagandeförbud som föreskrivs i [12 kap.] 4 § högskoleförordningen.

I ljuset av ovan nämnda praxis finner förvaltningsrätten vid en sammantagen bedömning att utredningen inte visar att KI:s beslut inneburit att universitet bestämt en forskares civila rättigheter på sätt som avses i artikel 6:1 EKMR, när universitet uttalat sig om att en forskares agerande utgjort oredlighet i forskning eller varit klandervärt. Förvaltningsrätten bedömer därför att överklagandeförbudet i 12 kap. 4 § högskoleförordningen inte står i strid med artikel 6.1 i EKMR. Översökandena ska därför avvisas.

- 4.11.4 Sökandena överklagade förvaltningsrättens beslut till Kammarrätten i Stockholm, som inte meddelade prövningstillstånd (se Kammarrätten i Stockholms beslut, bilaga 3).

- 4.11.5 Kammarrättens beslut överklagades sedan till Högsta förvaltningsdomstolen, som inte heller meddelade något prövningstillstånd (se Högsta förvaltningsdomstolens beslut, bilaga 4).
- 4.11.6 Den 14 maj 2019 avslog Kammarrätten i Göteborg en annan forskares överklagande av ett beslut varigenom forskaren hade hållits ansvarig för oredlighet i forskning. Majoriteten i kammarrätten anförde i allt väsentligt samma skäl för sitt beslut som Förvaltningsrätten i Stockholm gjorde i sökandenas mål. En av kammarrättens ledamöter var dock skiljaktig och ansåg att forskaren i det fallet borde ha haft en rätt till domstolsprövning. (Se Kammarrätten i Göteborgs dom den 14 maj 2019 i mål nr 116-19, bilaga 25.)

5 OREDLIGHETSBESLUTET HAR GETT UPPHOV TILL NEGATIVA FÖLJDER FÖR SÖKANDENA

5.1 Beslutets konsekvenser för Katarina Le Blanc

- 5.1.1 På grund av oredlighetsbeslutet har sökandena drabbats av en rad negativa följder som påtagligt har begränsat deras möjligheter att bedriva medicinsk forskning.
- 5.1.2 Inom forskarvärlden mäts forskares prestationer enligt ett s.k. H-index, vars värde bestäms av en algoritm utifrån antalet vetenskapliga publiceringar och antal citeringar av vetenskapliga arbeten. Vad gäller Katarina Le Blanc uppgår hennes H-index till närmare 60, vilket är ett av de högsta värdena på hela KI. Hon är alltså en av Sveriges mest meriterade forskare på sitt område.
- 5.1.3 Innan oredlighetsbeslutet var Katarina Le Blanc ansvarig för en forskargrupp hos KI om sammanlagt 15 personer, av vilka hälften var att anse som mer seniora forskare. Vid sidan av detta hade hon

också uppdrag som ledamot i en rad namnkunniga stiftelser och fonder, bl.a. Nobelförsamlingen vid KI, Kungliga vetenskapsakademien och Vetenskapsrådets ämnesråd för medicin och hälsa. Hon var även ordförande för Vävnadsrådets nationella cellterapi-grupp.

- 5.1.4 Den enskilde forskarens möjligheter att bedriva forskning beror i hög grad på att forskaren tilldelas anslag. Större anslagsgivare har dock som policy att på olika sätt strypa anslag till forskare som har fällts för oredlighet i forskning. Oredlighetsbeslutet kom därför att påtagligt begränsa Katarina Le Blancs möjligheter att få forskningsanslag från anslagsgivare som t.ex. Barncancerfonden, Cancerfonden och Vetenskapsrådet (se bilagor 26–28).
- 5.1.5 Som en direkt konsekvens av oredlighetsbeslutet fick hon avslag på sin ansökan om tilldelning av forskningsanslag för år 2018 från Cancerfonden (se bilaga 29). Cancerfondens forskningsnämnd beslutade samtidigt om att en karenstid om tre år skulle gälla under vilken hon inte kunde erhålla något forskningsanslag.
- 5.1.6 Eftersom Cancerfonden dessförinnan hade innehållit medel för år 2016 och 2017 räknades karenstiden från slutet av år 2016 och löpte ut år 2019. Fondens forskningsnämnd har uttryckligen förklarat att karenstiden syftar till att markera att fonden ser allvarligt på KI:s oredlighetsbeslut. (Se bilaga 30.)
- 5.1.7 Den 13 december 2018 avslog även Barncancerfonden Katarina Le Blancs ansökan om anslag för år 2017. Fonden förbjöd henne samtidigt att söka nya medel fram till och med den 25 juni 2021 (se bilagor 31 och 32).
- 5.1.8 Sammanlagt var det fråga om sex års uteblivna forskningsanslag från Barncancerfonden, från vilken Katarina Le Blanc har erhållit i

genomsnitt ca 683 000 kr per år under åren 2009–2017 (se bilaga 33). Men även om karenstiden formellt sett löper ut i juni 2021 bedömer Katarina Le Blanc att oredlighetsbeslutet har skadat hennes anseende till en sådan grad att hon i praktiken inte kommer att beviljas några fler anslag från Barncancerfonden (se Katarina Le Blancs redogörelse för händelseförloppet, bilaga 34).

- 5.1.9 Till följd av oredlighetsbeslutet utreddes Katarina Le Blanc också av Vetenskapsrådet sedan fråga uppkommit om utbetalningarna av hennes forskningsbidrag av det skälet skulle återkallas (se skrivelse från Vetenskapsrådet den 11 september 2018, bilaga 35).
- 5.1.10 Slutligen har oredlighetsbeslutet medfört att Katarina Le Blanc har stora svårigheter att publicera artiklar där hennes namn står angivet i författarlistan, i synnerhet om hon står angiven som huvudförfattare (se utlåtande från Dr. Graham Parker om svårigheter att bli publicerad efter oredlighetsbeslut, bilaga 36).
- 5.1.11 Sedan oredlighetsbeslutet har Katarina Le Blanc inte beviljats några forskningsanslag från någon anslagsgivare förutom anslag från Cancerfonden, som beviljats efter karenstiden, samt anslag Vetenskapsrådet. Anslag från dessa anslagsgivare utgör normalt sett en mycket liten del av forskningsbudgeten och räcker inte för att finansiera avancerad forskning.
- 5.1.12 De uteblivna forskningsanslagen och den skada som oredlighetsbeslutet gav upphov till för Katarina Le Blancs anseende har gjort att hennes forskningsgrupp successivt har decimerats för att i början av 2020 upplösas i sin helhet.

- 5.1.13 Därutöver har Katarina Le Blanc – efter uppmaning av andra ledamöter – lämnat sitt arbete i de stiftelser och fonder där hon tidigare har agerat som ledamot.
- 5.1.14 Sammantaget har oredlighetsbeslutet gett upphov till mycket allvarliga konsekvenser för Katarina Le Blanc och i slutändan tvingat henne att avveckla den forskning som hon har bedrivit under drygt 20 års tid. Hon har mot denna bakgrund beskrivit oredlighetsbeslutet som en yrkesmässig katastrof som har slagit hela hennes tillvaro i spillror (se Katarina Le Blancs redogörelse för händelseförloppet, bilaga 34).
- 5.1.15 Efter att KI meddelade oredlighetsbeslutet uppkom fråga om beslutet skulle leda till arbetsrättsliga disciplinåtgärder för Katarina Le Blanc. KI förklarade sedan att myndigheten stannade vid att ge henne en ”erinran” bl.a. med hänvisning till att hon redan hade drabbats av ”andra påtagliga konsekvenser”.
- 5.1.16 KI:s ställningstagande i frågan om arbetsrättsliga disciplinåtgärder kommunicerades till Katarina Le Blanc genom ett pressmeddelande. (Se sms-meddelande från KI:s rektor Ole Petter Ottersen, [bilaga 37](#), och pressmeddelande från KI den 2 juli 2018, [bilaga 38](#).)

5.2 Beslutets konsekvenser för Karl-Henrik Grinnemo

- 5.2.1 På samma sätt som för Katarina Le Blanc har även Karl-Henrik Grinnemos möjligheter att tilldelas forskningsanslag från anslagsgivare i Sverige begränsats som en direkt följd av KI:s beslut (se [bilaga 28](#) och [bilaga 39](#)). I likhet med Katarina Le Blanc utreddes han också av Vetenskapsrådet angående grund för att avbryta utbetalning av forskningsanslag (se [bilaga 40](#)). Sedan oredlighetsbeslutet meddelades har Karl-Henrik Grinnemo inte beviljats några

forskningsanslag från någon anslagsgivare (se sammanställning av anslagsansökningar, bilaga 41).

- 5.2.2 Även Karl-Henrik Grinnemo har stora svårigheter att få artiklar där hans namn står angivet i författarlistan publicerade, i synnerhet om han står angiven som huvudansvarig för artikeln (se utlåtande från Dr. Graham Parker, bilaga 36). Han har själv beskrivit det som att han och de övriga visselblåsarna har ”svartlistats” hos de stora vetenskapliga publikationerna (se Karl-Henrik Grinnemos och Oscar Simonsons redogörelse för händelseförloppet, bilaga 14).
- 5.2.3 På grund av svårigheterna att söka forskningsanslag och att publicera artiklar har även Karl-Henrik Grinnemo tvingats att säga upp personal inom ramen för sina forskningsprojekt (se epostkonversation mellan Karl-Henrik Grinnemo och tidigare kollegor på KI, bilaga 13).
- 5.2.4 KI:s beslut påverkar även Karl-Henrik Grinnemos nuvarande och framtida anställningar. Vid ett universitetssjukhus är sjukvård och forskning tätt sammanknippade. Om beslutet om oredlighet står sig kommer detta sannolikt att få till följd att hans roll inom FoUU (Forskning, Utveckling och Utbildning) i verksamheten ifrågasätts, att kliniska regionsbaserade anslag dras in eller minskas och att patienter inte vill delta i kliniska studier där han är ansvarig.
- 5.2.5 Slutligen bedrivs thoraxkirurgi endast vid sju universitetssjukhus, vilket gör att arbetsmarknaden för en person med Karl-Henrik Grinnemos bakgrund är begränsad. Mot bakgrund av att en överläkare på ett universitetssjukhus förväntas kunna ägna en del av sin arbetstid åt forskning påverkar oredlighetsbeslutet även hans möjlighet att byta arbetsgivare.

5.2.6 Sammantaget har KI:s beslut påtagligt begränsat även Karl-Henrik Grinnemos yrkesutövning och hans möjligheter att bedriva medicinsk forskning.

5.3 Beslutets konsekvenser för Oscar Simonson

5.3.1 Vid tidpunkten då oredlighetsbeslutet meddelades var Oscar Simonson junior forskare. För den juniora forskare som vill meritiera sig som senior forskare finns särskilda anslag. Dessa anslag kan sökas två år efter att forskaren har avlagt examen fram till att sju år har förflutit från examen. Under denna tidsperiod konkurrerar junioren alltså med andra juniora forskare. Efter fem år konkurrerar junioren i stället med seniora forskare. För det fall forskaren då inte har kvalificerat sig som senior forskare har denne i princip ingen möjlighet att få anslag. Anslagen är särskilt viktiga för juniora forskare eftersom de är en grundförutsättning för att finansiera doktorander (se bilaga 42).

5.3.2 I samband med att KI meddelade oredlighetsbeslutet beslutade Cancerfondens forskningsnämnd att de forskare som har bedömts som klandervärda inte ska tilldelas några anslag under ett års tid (se bilaga 30 och bilaga 43). Sedan oredlighetsbeslutet meddelades har inte heller Oscar Simonson kunnat erhålla anslag från någon anslagsgivare.

5.3.3 Eftersom det nu har förflutit mer än sju år sedan Oscar Simonson avlade sin examen har oredlighetsbeslutet i praktiken gjort att han har gått miste om möjligheterna att beviljas anslag avsedda för juniora forskare, vilket avsevärt har försämrat hans chanser att kvalificera sig som senior forskare.

- 5.3.4 I likhet med Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har även Oscar Simonson stora svårigheter att få artiklar publicerade där hans namn står angivet i författarlistan, i synnerhet om han är angiven som huvudansvarig (se utlåtande från Dr. Graham Parker, bilaga 36). På samma sätt har KI:s beslut också gjort att förtroendet för honom har skadats och att tidigare samarbetspartners inte längre vill samarbeta med honom, vilket ytterligare försvårarar möjligheterna att bedriva medicinsk forskning.
- 5.3.5 Bristen på forskningsanslag och svårigheterna att publicera artiklar medför sammantaget att Oscar Simonson inte kommer att kunna ta sig an och handleda några doktorander. Han har också blivit exkluderad från vetenskapliga konferenser, bl.a. av Vetenskapsrådet.
- 5.3.6 För närvarande är Oscar Simonson, i likhet med Karl-Henrik Grinnemo, anställd vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. På samma sätt som för Karl-Henrik Grinnemo påverkar oredlighetsbeslutet även hans möjligheter att delta i forskning och utveckling inom ramen för nuvarande och framtida anställningar.
- 5.3.7 Eftersom även Oscar Simonson är inriktad mot thoraxkirurgi är den svenska arbetsmarknaden även för honom begränsad. Det finns därför en stor risk för att KI:s beslut kommer att försvåra för honom att byta arbetsgivare.
- 5.3.8 Sammantaget har KI:s beslut påtagligt begränsat även Oscar Simonsons yrkesutövning och hans möjligheter att bedriva medicinsk forskning.

5.4 Beslutets konsekvenser för Matthias Corbascio

- 5.4.1 Matthias Corbascio är för närvarande anställd vid KS, som i likhet med Uppsala Akademiska sjukhus är ett universitetssjukhus. KI:s

beslut får i allt väsentligt samma följder för Matthias Corbascio som för Oscar Simonson. Det bör dock anmärkas att Matthias Corbascio redan har kvalificerat sig som senior forskare.

6 RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

6.1 Prövningsordningen vid frågor om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen

- 6.1.1 Av artikel 6.1 i Europakonventionen följer att var och en, vid prövningen av bl.a. hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter, ska vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag.
- 6.1.2 Artikel 6.1 i Europakonventionen är tillämplig på olika typer av rättsliga förfaranden där den uppställer krav på rättssäkerhetsgarantier. Av artikeln följer dock även en rätt till domstolsprövning av vissa typer av anspråk (se Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 5 uppl., 2015, s. 180 f. och Pieter van Dijk m.fl. (red.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 5 uppl., 2018).
- 6.1.3 Högsta förvaltningsdomstolen har slagit fast att rätten till domstolsprövning av förvaltningsbeslut är att betrakta som en viktig rättsstatlig princip (se rättsfallet HFD 2011 ref. 22 med vidare hänvisningar).
- 6.1.4 Frågan om en enskild har rätt till domstolsprövning avgörs genom en prövning i fyra led. Prövningen avser om det (1) föreligger en reell och seriös tvist, (2) vars utfall har en direkt påverkan på ("is directly decisive for") (3) en rättighet som har sin grund i den

nationella rätten och som (4) är en civil rättighet (se *Regner v. the Czech Republic* [GC], no. 35289/11, § 99, 19 September 2017, samt *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial [civil limb]*, Europarådet, den 31 augusti 2019, s. 6, avsnitt A.3).

6.1.5 Kraven på att det måste vara fråga om en reell och seriös tvist om en civil rättighet som kan hävdas ha sin grund i svensk rätt är väl etablerade i den inhemska praxis som finns från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen (se t.ex. rättsfallen NJA 2013 s. 813, HFD 2016 ref. 41, HFD 2019 ref. 10 och HFD 2019 ref. 43). Det saknas dock prejudikat från svenska domstolar rörande vad som närmare krävs för att utfallet av en tvist ska anses ha en direkt påverkan på en civil rättighet.

6.2 Närmare om kraven på att det måste finnas en reell och seriös tvist om en civil rättighet som har sin grund i nationell rätt

6.2.1 Europadomstolen har uttalat att begreppet tvist inte ska tolkas alltför formellt utan i stället ges en materiell innebörd. För att en tvist ska föreligga är det därför tillräckligt att det finns meningsskiljaktigheter mellan två eller flera fysiska eller juridiska personer som har en viss relation till rättigheten eller skyldigheten i fråga. (Se van Dijk m.fl., a.a. s. 505.)

6.2.2 Frågan om en tvist är reell och seriös ska avgöras utifrån de regler som enligt nationell rätt gäller för den rättighet eller skyldighet som tvisten avser. Utgångspunkten är att en tvist ska antas vara reell och seriös om det inte finns klara indikationer på att så inte är fallet. Det finns alltså en presumtion för att uppkomna tvister är reella och seriösa. En domstol kan därför bara i klara fall dra slutsatsen att tvisten inte är reell och seriös och att artikel 6.1 i Europa-

konventionen av det skälet inte är tillämplig. (Se rättsfallen NJA 2013 s. 813, HFD 2016 ref. 41, HFD 2019 ref. 10 och HFD 2019 ref. 43 med vidare hänvisningar.)

6.2.3 På samma sätt ska även bedömningen om det finns en rättighet som den enskilde kan göra gällande göras utifrån nationell rätt. För att artikel 6.1 i Europakonventionen ska bli tillämplig krävs det dock inte att den enskildes anspråk är välgrundat. I stället är det tillräckligt att rättigheten på rimliga grunder ("on arguable grounds") kan hävdas ha sin grund i den nationella rätten. (Se rättsfallen HFD 2019 ref. 10 p. 14 och HFD 2019 ref. 43 p. 18 med vidare hänvisningar.)

6.2.4 Av Europadomstolens praxis följer emellertid att frågan om den nationella rättigheten är att anse som en civil rättighet ska avgöras utifrån en autonom tolkning av begreppet. Begreppet ska alltså ges en betydelse som är enhetlig för samtliga konventionsstater (se Danelius, a.a. s. 166 och Van Dijk m.fl., a.a. s. 511). Av praxis från Högsta förvaltningsdomstolen följer att det vid svenska domstolars tillämpning av artikel 6.1 i Europakonventionen ska finnas en presumtion för att en konstaterad rättighet är av civil karaktär (se rättsfallet HFD 2019 ref. 10 p. 19).

6.2.5 I Europadomstolens praxis har det tidigare slagits fast att bl.a. rätten till ett gott namn och rykte är en rättighet som följer av svensk rätt och att denna rättighet är att betrakta som civil rättighet (se *Helmers v. Sweden*, 29 October 1991, § 27, Series A no. 212-A).

6.3 Närmare om kravet på att utfallet av tvisten måste ha en direkt påverkan på den civila rättigheten

6.3.1 I det fall en enskild överklagar ett ställningstagande av en myndighet och gör gällande en rätt till domstolsprövning innebär kravet på att

tvisten ska ha en direkt påverkan på den civila rättigheten att ställningstagandet måste medföra faktiska eller rättsliga verkningar för den enskilde (se Van Dijk m.fl., a.a. s. 508).

- 6.3.2 I denna del uppställer artikel 6.1 i Europakonventionen alltså ett krav liknande det som återfinns i 41 § i den svenska förvaltningslagen (2017:900), där det anges att ett förvaltningsbeslut som utgångspunkt kan överklagas *om det kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt*.
- 6.3.3 Äldre praxis från Europadomstolen rörande hur stark påverkan ställningstagandet måste ha på rättigheten för att en tillämpning av artikel 6.1 i Europakonventionen ska aktualiseras framstår inte som helt entydig.
- 6.3.4 Till exempel kom Europadomstolen i fallet Fayed mot Förenade kungariket (*Fayed v. the United Kingdom*, 21 September 1994, Series A no. 294-B) fram till att artikel 6.1 i Europakonventionen inte var tillämplig på ett förfarande där två utredningsmän utredde sökandenas förvärv av en varuhuskedja. Detta trots att utredningen bl.a. slagit fast att sökandena handlat ohederligt i samband med förvärvet (§ 61). Samtidigt slog domstolen i samma avgörande fast att artikel 6.1 var tillämplig på så sätt att sökandena hade en rätt att få slutsatserna i utredningen prövade i domstol (§ 67).
- 6.3.5 Genom senare års praxis, bl.a. storkammar-målet Regner mot Tjeckien (*Regner v. the Czech Republic* [GC], no. 35289/11, 19 September 2017), samt de riktlinjer för tillämpligheten av artikel 6.1 i Europakonventionen som har antagits av domstolen, får det dock numera anses klarlagt att kravet är uppfyllt om det finns ett samband mellan prövningen av tvisten och rättigheten som framstår som mer än svagt och långsökt ("tenuous and remote"). (Se *Regner*,

§ 99 samt *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial [civil limb]*, Europadomstolen, den 31 augusti 2019, s. 6, avsnitt A.3.)

- 6.3.6 Kravet som följer av artikel 6.1 i Europakonventionen på att ett ställningstagande måste påverka en civil rättighet är alltså lågt ställt. I enlighet med detta kom Europadomstolen i *Regner* fram till att det fanns ett mer än svagt och långsökt samband mellan ett beslut av en myndighet att återkalla klagandens säkerhetsklassning och omständigheten att denne förlorat sin anställning. Enligt domstolen kunde klaganden därför förvänta sig att kunna få beslutet prövat i domstol. (Se § 119 i domen.)
- 6.3.7 I *Regner* hänvisade Europadomstolen (§ 110) bl.a. till sina domar i målen *Pocius v. Lithuania* (no. 35601/04, 6 July 2010) och *Užkauskas v. Lithuania* (no. 16965/04, 6 July 2010). I de fallen hade sökandena av polismyndigheten registrerats i en databas med information om personer som bedömts utgöra en fara för samhället, vilket lett till bl.a. indragen vapenlicens. Europadomstolen bedömde att beslutet om registrering ”utan tvivel” påverkade sökandenas rätt till ett gott anseende och rykte på så sätt att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen aktualiserades (se *Pocius* § 41 och *Užkauskas* § 35).
- 6.3.8 Några avgöranden som direkt tar sikte på frågan om en forskares rätt till domstolsprövning av ett myndighetsbeslut som pekar ut denne som oredlig i sin forskning finns inte. I ett avvisningsbeslut i målet *Marušić v. Croatia* (no. 79821/12, 23 May 2017) slog domstolen dock fast att artikel 6.1 i Europakonventionen inte var tillämplig på ett förfarande vid ett universitet där det fastställdes att en forskare hade gjort sig skyldig till plagiering. Vid sin bedömning i *Marušić* beaktade domstolen emellertid att forskaren, efter att hon hade

befunnits skyldig till plagiering, hade fått en ny tjänst med samma kvalifikationskrav vid ett annat universitet och att hon hade kunnat utöva sin tjänst precis som vanligt. Enligt domstolen var det därför inte i det fallet bevisat att myndighetens ställningstagande till frågan om plagiering hade haft en sådan påverkan på hennes professionella rykte att det fanns ett samband mellan prövningen av frågan om plagiering och den civila rättigheten (se § 77 i beslutet).

6.3.9 Utifrån ovan nämnda avgöranden går det sammanfattningsvis att dra slutsatsen att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen aktualiseras vid olika typer av offentliga ställningstaganden och beslut riktade mot enskilda, om ställningstagandet påverkar den enskildes civila rättigheter på ett sätt som framstår som mer än svagt och långsökt. Detta får anses ligga i linje med 41 § i den svenska förvaltningslagen och vad som där anges i fråga om att ett beslut ska kunna överklagas om det kan antas påverka den enskildes situation på ett inte obetydligt sätt.

6.3.10 Det kan också konstateras att den uppdelning mellan rättsliga och faktiska effekter som de svenska förvaltningsdomstolarna i det här fallet har gjort inte får något stöd i Europadomstolens praxis. En sådan uppdelning avviker också från de principer för överklagbarhet som kommer till uttryck i 41 § förvaltningslagen.

6.4 Om en domstols behörighet är helt utesluten i en fråga som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen föreligger en överträdelse av rätten till domstolsprövning

6.4.1 För det fall det kan konstateras att artikel 6.1 i Europakonventionen ger en enskild en rätt till domstolsprövning är utgångspunkten att den enskilde är berättigad till ett förfarande där en domstol med full jurisdiktion prövar den aktuella tvisten. Domstolens prövningsrätt

måste med andra ord medge en fullständig prövning av de bevis- och rättsfrågor som tvisten aktualiserar (se Danelius, a.a. s. 204 och Van Dijk m.fl., a.a. s. 543 f.).

- 6.4.2 Rätten till domstolsprövning är dock inte absolut utan kan begränsas, t.ex. genom processuella regler om tidsfrister (se Danelius, a.a. s. 183 och Van Dijk m.fl., a.a. s. 552). För att en begränsning ska kunna rättfärdigas krävs det dock att kärnan av rätten till domstolsprövning inte urholkas genom begränsningen.
- 6.4.3 Om en domstols behörighet enligt nationell rätt är *helt utesluten* i en fråga som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen föreligger alltså en överträdelse av rätten till domstolsprövning (se Danelius, a.a. s. 183 och Van Dijk m.fl., a.a. s. 556). En sådan situation föreligger när det i den nationella rättsordningen anges att ett visst beslut inte får överklagas, trots att den enskilde har rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.
- 6.4.4 Europadomstolen har i ett stort antal fall fällt Sverige för överträdelser av artikel 6.1 i Europakonventionen i situationer då det just har saknats möjlighet att åstadkomma en domstolsprövning av olika typer av förvaltningsbeslut (se Danelius, a.a. s. 181 samt *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 23 September 1982, Series A no. 52, §§ 80 och 87, *Pudas v. Sweden*, 27 October 1987, §§ 40-41, Series A no. 125-A, *Bodén v. Sweden*, 27 October 1987, Series A. no. 125-B, §§ 35-37, *Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*, 7 July 1989, Series A. no. 159, §§ 47-50, *Allan Jacobsson v. Sweden (No. 1)*, 25 October 1989, Series A no. 163, §§ 76-77, *Håkansson and Sturesson v. Sweden*, 21 February 1990, Series A no. 171-A, §§ 62-63, *Mats Jacobsson v. Sweden*, 28 June 1990, Series A no. 180-A, §§ 36-37, *Skärby v. Sweden*, 28 June 1990, Series A no. 180-B, §§ 31-32, *Fredin v. Sweden (No. 1)*, 18 February 1991, Series A no. 192, § 63,

Zander v. Sweden, 26 November 1993, Series A no. 279-B, § 29 samt *Karin Andersson and Others v. Sweden*, no. 29878/09, § 70, 26 June 2014). Rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen är alltså en av de rättigheter som Sverige historiskt sett har haft svårast att förverkliga.

- 6.4.5 Sammanfattningsvis är absoluta överklagandeförbud alltid otillåtna när den enskilde har en rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

7 RÄTTSLIG ARGUMENTATION

7.1 Inledning

- 7.1.1 Som framgått ovan har sökandena som gemensam nämnare att de alla har varit visselblåsare i olika forskningskandaler som under senare år har uppmärksammats vid KI. Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio var visselblåsare i den s.k. Macchiarini-affären medan Katarina Le Blanc var visselblåsare i forskningskandalen med de s.k. moderkakscellerna.

- 7.1.2 I fallet med Macchiarini-affären kan det konstateras att den mycket utförliga granskning av Paolo Macchiarinis forskning som visselblåsarna genomförde inte omedelbart ledde till något agerande från KI:s sida. I stället är det tydligt att skandalen tonades ned genom att Paolo Macchiarini friades från oredlighet, samtidigt som KI riktade obefogade anklagelser om plagiering mot Karl-Henrik Grinnemo. Det var först i samband med att SVT sände dokumentären *Experimenten* som Paolo Macchiarinis forskningsfusk kom i ljuset och myndigheten på allvar började utreda den påstådda oredligheten.

- 7.1.3 På motsvarande sätt ledde Katarina Le Blancs uppmärksammande av forskningsskandalen med moderkaksceller inte heller till att KI omdedelbart vidtog några åtgärder för att utreda de påstådda bristerna. Det oredlighetsärende som till slut kom att initieras omfattade då endast en av forskarna i den utpekade forskningsgruppen. Trots att det i oredlighetsärendet sedan framkom uppgifter som talade för att allvarliga brister hade förekommit och att erforderliga tillstånd hade saknats för forskningen kom KI fram till att någon oredlighet inte heller i det fallet hade förekommit.
- 7.1.4 När KI därefter genomförde en omprövning i oredlighetsärendet rörande Paolo Macchiarinis forskning beslutade sig myndigheten plötsligt för att granskningen skulle omfatta samtliga forskare som på något sätt stod angivna som författare i de publikationer som rörde transplantationer av syntetiska luftstrupar.
- 7.1.5 Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson, Matthias Corbascio och Katarina Le Blanc kom sedan att fällas för oredlighet i forskning eller klandras, trots att de haft mycket perifera roller i Paolo Macchiarinis forskning. Redan av själva oredlighetsbeslutet går det också att utläsa att bedömningen grundar sig på direkt felaktiga eller till och med fabricerade antaganden om deras roll i forskningen.
- 7.1.6 Sökandenas uppfattning är att det är uppenbart att de utredningar som KI genomfört i de olika oredlighetsärenden som förekom vid tidpunkten för Macchiarini-affären har präglats av ett stort mått av godtycke och anmärkningsvärda brister i rättsäkerhetshänseende, något som även UKÄ har uppmärksammat i sitt tillsynsbeslut den 9 september 2019 (se bilaga 23).
- 7.1.7 Vidare kan det konstateras att samtliga sökanden har uppfattningen att de utsatts för negativa reaktioner till följd av sina anmälningar

samt att KI:s beslut att fälla dem för oredlighet i forskning och utpeka dem som klandervärda i själva verket är en repressalie för att de har skadat såväl KI:s anseende som anseendet hos vissa personer i KI:s ledning.

- 7.1.8 Mot denna bakgrund bör det framhållas att det sedan lång tid tillbaka är väl belagt att forskare som uppmärksammar olika typer av forskningsfusk kan råka ut för negativa följder. I betänkandet ”God sed i forskningen” (SOU 1999:4) anfördes denna risk som skäl för att beslut som rör oredlighet i forskning måste kringgärdas av robusta rättssäkerhetsgarantier, varvid bl.a. följande uttalades (s. 93):

Beträffande problemen med oredlighet i forskning har både anmälare och anmäld starka intressen av opartiskhet och rättssäkerhet vid granskningen. Erfarenheterna visar också att det är nödvändigt att skydda anmälarens eller med den engelska termen ’the whistle blower’s’ intressen. En kommission för integritet i forskningen vid USA:s kongress tillkom bl.a. därför att anmälare av oredlighet i forskning varit mycket illa. Det finns en form av missriktad kollegialitet där den som uppmärksammar och anmäler oegentligheter inom forskningen stämplas som förrädare. Den så brännmärkte får inga nya tjänster och får överhuvudtaget svårt att klara sig i forskarsamhället. Vid offentlig utfrågning av kommissionen har anmälare som handlat i god tro berättat att de fått erfara att deras professionella karriär skadats eller ruinerats genom olika former av hot, censur, isolering, anklagelser om rasdiskriminering eller att de själva blivit anklagade för samma beteende de vågat utmana. Anmälare har enligt dessa vittnesmål blivit vägrade tillträde till sina data och sina laboratorier och till och med utsatts för hot om fysiskt våld. Frågorna om rättssäkerhet är avgörande både för anmälaren och den som misstänks för oredlighet.

- 7.1.9 Denna problematik uppmärksammades även vid införandet av den nyligen ikraftträdde lagen (2019:504) om ansvar för god forsknings-
sed och prövningen av oredlighet i forskning (oredlighetslagen).
Redan i kommittédirektiven (Dir. 2015:99) inför utredningen av

lagen slogs det fast att det vid fall av misstänkt oredlighet också måste finnas rättssäkerhetsgarantier för de forskare som uppmärksammar oredligheten, varvid följande uttalades (s. 6 f.):

Det är naturligtvis viktigt för de enskilda individer som är berörda i fall av misstänkt oredlighet i forskning att utredningen är rättssäker. Detta gäller för både den som misstanken riktas mot och den som har väckt frågan om misstanke om oredlighet. Den som utpekats som misstänkt för oredlighet är i en utsatt position och kan få svårt att i efterhand rentvå sitt namn om det visar sig att någon oredlighet inte har förekommit. Det kan bl.a. därför finnas behov av att ett oberoende organ ska kunna återuppta en utredning av oredlighet i forskning om nya fakta framkommer. Det finns även komplikationer med att anmäla misstänkt fusk i forskning. Så kallade ”visselblåsare”, dvs. personer som slår larm om misstänkt oegentlighet, har ibland fått negativa reaktioner på sin anmälan.

7.1.10 Vikten av rättssäkerhet och behovet av att skydda visselblåsare framhölls på motsvarande sätt i det betänkande som låg till grund för det slutliga lagförslaget, Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning (SOU 2017:10), där bl.a. följande uttalades (s. 113):

Ett problem som ofta uppmärksammas är att den person som anmäler oredlighet ofta befinner sig i en pressad situation. Vissa, som t.ex. står i beroendeställning till den som misstänks för oredlighet, kanske inte ens vågar anmäla av rädsla för negativa konsekvenser. Personer som anmäler misstänkt oredlighet riskerar också att uppfattas som obekväma av arbetsgivaren eller av kolleger. Många har påtalat att det inte finns ett tillräckligt rättsskydd för dessa personer.

7.1.11 Sökandenas uppfattning är att de genom sina avslöjanden har drabbats av precis den typ av negativa reaktioner som beskrivits i statliga utredningar och förarbetena till nuvarande oredlighetslagen. Som ett led i dessa repressalier har sökandena kommit att dras in i en

oredlighetsprocess, där KI självt har haft ansvaret för att både utreda och ta ställning till oredlighetsfrågan.

- 7.1.12 När sökandena sedan överklagade beslutet och framhöll de uppenbara brister som funnits i förfarandet vid KI samt de allvarliga följder som beslutet haft för deras forskarkarriärer kom förvaltningsrätten felaktigt fram till att rätten till domstolsprövning endast aktualiseras då ett myndighetsbeslut har haft rent rättsliga effekter för den enskilde och att KI inte hade ”bestämt” deras rättigheter på ett sätt som gjorde att beslutet var överklagbart. Detta trots att varken Europadomstolens praxis eller de allmänna principer om överklagbarhet som följer av 41 § förvaltningslagen ger stöd för att göra någon uppdelning mellan rättsliga och faktiska effekter.
- 7.1.13 Och trots att det efter förvaltningsrättens prövning presenterades ett lagförslag där det uttalas att ett beslut om oredlighet är att anse som ingripande myndighetsutövning och därför bör vara överklagbart (se prop. 2018/19:58 s. 85) bedömde såväl kammarrätten som Högsta förvaltningsdomstolen att frågan om överklagbarhet var så självklar att det saknades skäl att bevilja sökandena prövningstillstånd.
- 7.1.14 Sveriges läkarförbund har ansett att det borde vara ”allmängiltigt i en rättstat” att en utpekad forskare kan överklaga ett beslut om oredlighet samt att KI:s och förvaltningsdomstolarnas hantering av oredlighetsfrågan riskerar att minska benägenheten hos läkare och forskare att anmäla olika typer av missförhållanden (se utlåtande från Sveriges läkarförbund den 12 maj 2020, [bilaga 44](#)).
- 7.1.15 Detta är omständigheter som med största sannolikhet skulle påverka utgången vid en eventuell prövning i Europadomstolen och något som även Justitiekanslern bör beakta vid sin bedömning av om

sökandena borde ha haft en rätt att få oredlighetsbeslutet prövat i domstol.

7.2 Oredlighetsbeslutet gav upphov till en reell och seriös tvist om sökandenas civila rättigheter

7.2.1 Som framgått ovan aktualiseras rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen i en situation då det föreligger en reell och seriöst tvist vars utfall har en direkt påverkan på en rättighet enligt nationell rätt, om rättigheten är att karaktärisera som en civil rättighet.

7.2.2 När det gäller frågan om sökandena enligt svensk rätt kan hävdas ha en rättighet i form av ett skydd för sitt goda namn och rykte enligt kan det konstateras den svenska rättsordningen innehåller en rad bestämmelser som syftar till att skydda enskildas anseende. Bland annat följer av 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen att det allmänna ska värna den enskildes privat- och familjeliv. Skyddet för enskildas anseende har också tagits upp som ett av de tungt vägande skäl som kan motivera en inskränkning av yttrande- och informationsfriheten enligt 2 kap. 23 § regeringsformen.

7.2.3 Omfattande materiella regler till skydd för enskildas anseende finns i bl.a. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och i brottsbalkens 5 kap. om ärekränkning. Till exempel kan det vara brottsligt att utpeka någon som klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt lämna uppgift som är ägnad att utsätta en enskild för annans missaktning (5 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

7.2.4 Vidare följer det av artikel 8 i Europakonventionen – som är svensk lag – att var och en har rätt till skydd för sitt privatliv, bl.a. ett gott namn och rykte (se Danelius, a.a. s. 374). Som framgått ovan har

Europadomstolen också genom fallet *Helmers* slagit fast att svensk inhemsk rätt innehåller ett skydd för ett gott namn och rykte samt att rättigheten är att anse som en civil rättighet.

- 7.2.5 Vidare får det anses som en självklar utgångspunkt att enskilda, enligt svensk rätt, i vart fall på rimliga grunder kan påstå sig ha en rätt att bedriva forskning (se 2 kap. 18 § andra stycket regeringsformen). I enlighet med rättsfallet HFD 2019 ref. 10 p. 19 ska denna rättighet presumeras ha civil karaktär.
- 7.2.6 Mot denna bakgrund står det klart att såväl rätten till ett gott namn och rykte samt rätten att utöva forskningsverksamhet på rimliga grunder kan hävdas vara rättigheter enligt svensk rätt och att dessa rättigheter är att betrakta som civila i Europakonventionens mening.
- 7.2.7 När sökandena överklagade oredlighetsbeslutet gjorde de gällande bl.a. att de hade en rätt till domstolsprövning eftersom beslutet påverkade deras rykte och anseende samt deras möjlighet att utöva sin forskningsverksamhet (se s. 4 f. i bilaga 45, s. 5 f. i bilaga 46). De ifrågasatte också om KI: hade rättsligt stöd för att meddela formella ställningstaganden där en forskare bedöms som ansvarig för oredlighet eller som klandervärd (s. 7 i bilaga 45 och s. 8 i bilaga 46). Vid dessa förhållanden får det också anses ha förelegat en reell och seriös tvist mellan sökandena och KI.
- 7.2.8 Frågan är då om utfallet av tvisten skulle ha påverkat deras rätt till ett gott namn och rykte samt möjligheter att utöva forskningsverksamhet på ett sådant sätt att de hade en rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

7.3 Oredlighetsbeslutet har haft en direkt påverkan på sökandenas civila rättigheter

- 7.3.1 Som framgått ovan aktualiseras rätten till domstolsprövning vid myndigheters ställningstaganden mot enskilda i det fall då ställningstagandet påverkar en civil rättighet på ett sätt som framstår som mer än ”svagt och långsökt”.
- 7.3.2 När det gäller frågan om oredlighetsbeslutet har haft en påverkan på sökandenas rätt till ett gott namn och rykte samt deras möjligheter att bedriva forskningsverksamhet ska det till att börja med framhållas att en forskares anseende och trovärdighet är av avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva forskning och få genomslag för de forskningsresultat som uppnås.
- 7.3.3 Enligt sökandena framstår det som uppenbart att en forskare som har bedömts som ansvarig för forskningsfusk i en av de största medicinska skandalerna i svensk modern historia kommer att få svårigheter att hitta forskningsfinansiärer eller samarbetspartners till framtida forskningsprojekt. Det ligger också i sakens natur att forskaren kan få svårigheter med att publicera artiklar eller att få patienter att delta i kliniska forskningsstudier.
- 7.3.4 Att ett beslut om oredlighet i allmänhet kan få mycket ingripande följder för den enskilde forskaren är väl belagt i ett flertal statliga utredningar. I utredningen Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning (SOU 2017:10) föreslogs det därför att frågor om oredlighet ska utredas av en oberoende nämnd och att nämndens beslut ska vara överklagbara till allmän förvaltningsdomstol, varvid följande uttalades (s. 224):

Ett beslut om att oredlighet i forskning föreligger kan för den enskilde forskaren, även om beslutet i sig inte innehåller

några sanktioner eller liknande, få allvarliga konsekvenser. Det kan leda till indragen forskningsfinansiering, försvårande av framtida möjligheter till finansiering eller anställning, indragna vetenskapliga artiklar, arbetsrättsliga åtgärder eller en offentlig ”vanära”. Det är visserligen inte Oredlighetsnämnden som beslutar dessa sanktioner utan den aktuella arbetsgivaren, forskningsfinansiären eller tidskriften. Det kan dock förväntas att de flesta berörda aktörerna kommer att lägga Oredlighetsnämndens bedömning till grund för eventuella åtgärder av nu nämnt slag. Av det skälet bör Oredlighetsnämndens beslut om att en forskare har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning kunna överklagas av forskaren i fråga. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det av vikt att den utpekade forskaren kan få ett sådant beslut av Oredlighetsnämnden prövat i en högre instans, vad avser såväl beslutets innehåll som nämndens hantering av ärendet.

7.3.5 Denna bedömning delades av regeringen i den proposition som låg till grund för införandet av oredlighetslagen (prop. 2018/19:58), varvid bl.a. följande uttalades (s. 85):

Utredningen har bedömt att den föreslagna nämndens prövning av oredlighet i forskning utgör myndighetsutövning. Uttrycket myndighetsutövning är inte definierat i lag och förekommer inte i förvaltningslagen som trädde i kraft den 1 juli 2018, men i flera andra författningar. Enligt praxis innefattar myndighetsutövning beslut och andra åtgärder som en myndighet vidtar gentemot en enskild med stöd av en befogenhet som myndigheten har getts genom ett konkret beslut av regeringen eller riksdagen eller genom en offentligrättslig författning. När det gäller prövning av oredlighet i forskning ska nämnden fatta beslut om en enskild med stöd av offentligrättslig reglering. Nämndens beslut i ärenden om oredlighet i forskning kan få långtgående konsekvenser för den berörda forskaren och kan påverka denne på ett mycket ingripande sätt. Beslut om att en forskare har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning kan t.ex. leda till indragen forskningsfinansiering, försvårande av framtida möjligheter till forskningsfinansiering, indragna vetenskapliga artiklar och arbetsrättsliga åtgärder. Beslutet är ytterst ett uttryck för samhällets makt över medborgarna. Mot den bakgrunden anser regeringen att nämndens beslut i ärenden om oredlighet i forskning bör kunna överklagas.

- 7.3.6 Sammantaget kan det alltså konstateras att den svenska lagstiftaren har bedömt att ett beslut om oredlighet i allmänhet påverkar den enskilde forskarens rykte och anseende samt möjligheter att bedriva forskning på ett så ingripande sätt att ett sådant beslut ska vara överklagbart till domstol. Enbart detta bör vara skäl nog för att anse att ett beslut i en oredlighetsfråga påverkar forskarens civila rättigheter på ett sätt som gör att artikel 6.1 i Europakonventionen blir tillämplig.
- 7.3.7 Genom ingivna redogörelser från sökandena och den övriga skriftliga utredning som har getts in i ärendet anser sökandena att det också i det här konkreta fallet är visat att oredlighetsbeslutet har fått mycket negativa konsekvenser för deras goda namn och rykte samt påtagligt begränsat deras möjligheter att bedriva forskning. Dessa konsekvenser kan sammanfattas på följande sätt.
- 7.3.8 *För det första* står det klart att oredlighetsbeslutet inneburit att sökandena har gått miste om forskningsanslag. Samtliga sökanden har råkat ut för ”karantänsbeslut” av större anslagsgivare, som förhindrat dem att söka anslag under en viss tidsperiod. Ingen av sökandena har heller beviljats anslag från någon anslagsgivare efter att oredlighetsbeslutet meddelades.
- 7.3.9 *För det andra* har oredlighetsbeslutet inneburit att sökandena har fått stora svårigheter att få vetenskapliga artiklar publicerade där de står angivna som författare. I denna del har Karl-Henrik Grinnemo och Oscar Simonson förklarat att de i praktiken har blivit svartlistade av de större vetenskapliga tidskrifterna (se Karl-Henrik Grinnemos och Oscar Simonsons redogörelse för händelseförloppet, bilaga 14).
- 7.3.10 Att så är fallet illustreras också på ett tydligt sätt av den artikeln som The Lancet publicerade den 7 juli 2018 efter att KI:s dåvarande

rektor Anders Hamsten, på eget initiativ, kontaktat tidskriften och upplyst om oredlighetsbeslutet (bilaga 20).

7.3.11 *För det tredje* har såväl Katarina Le Blanc som Karl-Henrik Grinnemo och Oscar Simonson på ett utförligt sätt beskrivit att oredlighetsbeslutet påverkar deras möjligheter att hitta samarbetspartners till framtida forskningsprojekt. Samtliga har beskrivit att doktorander och andra forskare inte velat associeras med dem efter oredlighetsbeslutet och att forskning därför behövt avvecklas.

7.3.12 Vad gäller Katarina Le Blanc har oredlighetsbeslutet i förlängningen lett till att hela hennes forskningsgrupp om sammanlagt 15 personer har upplösts och att hon varit tvungen att avbryta den forskning som hon har bedrivit under närmare 20 års tid. Hon har också förklarat att hon varit tvungen att avsluta arbetet i de namnkunniga stiftelser och fonder där hon tidigare har varit ledamot. Katarina Le Blanc har mot denna bakgrund beskrivit oredlighetsbeslutet som en livskris som har slagit hela hennes tillvaro i spillror och lett till långvarig sjuk-skrivning. (Se Katarina Le Blancs redogörelse för händelseförloppet, bilaga 34.)

7.4 Staten har överträtt sökandenas rätt till domstolsprövning

7.4.1 Sammanfattningsvis står det klart att det av svensk rätt följer en rätt till ett gott namn och rykte samt en rätt att utöva forskningsverksamhet samt att dessa rättigheter är att betrakta som civila rättigheter. Det står också klart att KI:s beslut att bedöma sökandena som ansvariga för oredlighet eller som klandervärda har gett upphov till en reell och seriös tvist mellan sökandena och myndigheten.

7.4.2 Som framgått ovan ger Europadomstolens praxis eller de principer som kommer till uttryck i 41 § förvaltningslagen inte något stöd för

att det – vid bedömningen av om utfallet av tvisten har en betydande påverkan på den civila rättigheten – ska göras en åtskillnad mellan faktiska och rättsliga följder. I stället är det tillräckligt att ett förvaltningsbeslut ger upphov till faktiska följder för att det ska aktualisera en rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

- 7.4.3 Enligt sökandena är det tydligt att oredlighetsbeslutet i det här fallet har gett upphov till mycket ingripande följder för dem och påverkat deras rätt till ett gott namn och rykte samt möjligheter att utöva forskningsverksamhet på ett sätt som gör att de har haft en rätt att få beslutet prövat i domstol.
- 7.4.4 Förvaltningsrätten i Stockholm slog i sökandenas fall fast – liksom Kammarrätten i Göteborg gjorde i sin dom den 14 maj 2019 i mål nr 116-19 (bilaga 24) – att ett beslut om oredlighet i allmänhet ger upphov till faktiska följder för den enskilde forskaren. Men domstolarna har trots detta underlåtit att göra en egen bedömning av om beslutet bör vara överklagbart med hänsyn till 6.1 i Europakonventionen.
- 7.4.5 I stället har förvaltningsdomstolarna nöjt sig med att konstatera att det saknas en diskussion om rätten till domstolsprövning i de förarbeten som ligger till grund för den nya oredlighetslagen (jfr dock den skiljaktiga ledamotens mening i Kammarrätten i Göteborgs dom, bilaga 24).
- 7.4.6 Enligt sökandena får det i och för sig anses anmärkningsvärt att frågan om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen inte har behandlas i förarbetena till oredlighetslagen. Det framstår dock som långsökt att frågan skulle ha utelämnats av det skälet att det framstått som självklart att en forskare som utpekats

som oredlig inte har någon rätt till domstolsprövning. I detta sammanhang bör det också noteras att den utredning som låg till grund för lagförslaget aldrig i hade uppdrag att utreda om den tidigare ordningen har stått i strid med Europakonventionen.

7.4.7 Sökandenas uppfattning är att förvaltningsdomstolarna borde ha gjort en självständig prövning av frågan om oredlighetsbeslutet aktualiserat en rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen. Om domstolarna hade gjort en sådan prövning hade de också kommit till slutsatsen att sökandena hade en rätt att få beslutet prövat i domstol (jfr även här den skiljaktiga ledamotens mening i Kammarrätten i Göteborgs dom, bilaga 24).

7.4.8 Genom att förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen har underlåtit att genomföra en självständig prövning och åsidosätta överklagandeförbudet har staten alltså åsidosatt sökandenas rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

7.5 Sökandena har rätt till ideellt skadestånd för överträdelsen

7.5.1 Enligt 3 kap. 4 § första stycket 2 skadeståndslagen ska staten ersätta bl.a. den ideella skada och förmögenhetsskada som har uppkommit till följd av att den skadelidandes rättigheter enligt Europakonventionen har kränkts. Av andra stycket samma bestämmelse följer att skadestånd endast ska utges i den utsträckning det är nödvändigt för att gottgöra överträdelsen.

7.5.2 Av 5 kap. 8 § skadeståndslagen framgår att ideell skada enligt 3 kap. 4 § första stycket 2 samma lag ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till överträdelsens art och omständigheterna i övrigt.

- 7.5.3 Med överträdelsens art avses i första hand vilken rättighet i Europakonventionen som har överträtts och hur allvarlig överträdelsen har varit. Hänvisningen till omständigheterna i övrigt avser i första hand subjektiva moment. Avgörande ska då vara hur den konstaterade överträdelsen typiskt sett upplevs av en person i den skadelidandes situation. (Se prop. 2017/18:7 s. 65.)
- 7.5.4 Som framgått ovan har Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast att rätten till domstolsprövning är att betrakta som en viktig rättsstatlig princip (se rättsfallet HFD 2011 ref. 22 med vidare hänvisningar).
- 7.5.5 I det här fallet har sökandena också nekats domstolsprövning av ett beslut som har haft mycket ingripande följder för deras professionella rykte och möjlighet att bedriva fortsatt forskningsverksamhet.
- 7.5.6 Det är alltså en i grunden allvarlig överträdelse av rätten till domstolsprövning. Det står dock klart att oredlighetsbeslutet har drabbat sökandena olika hårt, vilket bör avspeglats vid bestämmandet av skadeståndsbeloppets storlek.
- 7.5.7 Sammantaget bör det idella skadeståndet för Katarina Le Blanc bestämmas till 75 000 kr, medan skadeståndet för Karl-Henrik Grinnemo och Oscar Simonson bör bestämmas till 50 000 kr respektive 25 000 kr. Slutligen bör skadeståndet till Matthias Corbascio bestämmas till 15 000 kr.
- 7.6 Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har också rätt att få sina ombudskostnader i förvaltningsrätten ersatta såsom skadestånd**
- 7.6.1 Som framgått ovan har det överklagandeförbud som anses följa av 12 kap. 4 § högskoleförordningen utgjort en otillåten inskränkning

av sökandenas rätt till domstolsprövning enligt 6.1 Europakonventionen.

- 7.6.2 Med hänsyn till att oredlighetsbeslutet gav upphov till allvariga följder för Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc anlidade de ombud för att kunna argumentera i frågan om beslutet aktualiserade en rätt till domstolsprövning. Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo orsakades då ombudskostnader om sammanlagt 185 282 kr, dvs. 92 641 kr vardera (se fakturor den 14 september 2018 och 22 oktober 2018, bilagor 47 och 48).
- 7.6.3 Om sökandenas rätt till domstolsprövning inte på ett otillåtet sätt hade varit inskränkt hade Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo inte heller behövt anlita ombud i syfte att få inskränningen undanröjd. Det finns därför ett samband mellan överträdelsen av sökandenas rätt till domstolsprövning samt de ombudskostnader som Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har orsakats.
- 7.6.4 Mot denna bakgrund – och med hänsyn till att anlitage av ombud i det här fallet måste anses som befogat – har Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo rätt att få ombudskostnaderna ersatta såsom skadestånd.

Som ovan,

Rikard Samuelsson

Alexander Ottosson

Förteckning över bilagor

1. KI:s oredlighetsbeslut, 2018-06-25
2. Förvaltningsrättens avvisningsbeslut, 2018-11-06
3. Kammarrättens beslut om ej PT, 2019-03-19
4. HFDs beslut om ej PT, 2019-06-05
5. Kjell Asplunds utredning, sammanfattning, 2016-08-31
6. Artikel i New York Times, 2014-11-24
7. KI:s oredlighetsbeslut I, 2015-08-28
8. KI:s oredlighetsbeslut II, 2015-08-28
9. Debattartikel i SvD, 2015-08-03
10. CEPN:s yttrande avseende anmälan mot Grinnemo, 2016-12-02
11. Polisanmälan rörande publicerade patientjournaler på internet, 2014-12-22
12. Åklagarens nedläggningsbeslut, 2015-11-03
13. Epostkonversation om Grinnemos uppsägning av personal
14. Grinnemos och Simonsons redogörelse för händelseförloppet, 2020-05-08
15. SvD-artikel om ärendet där Le Blanc var visselblåsare, 2017-01-17
16. Katarina Le Blancs rapport ang oredlighet i forskning
17. SVT-artikel om ärendet där Le Blanc var visselblåsare, 2017-02-14

18. Föreläggande från Läkemedelsverket, 2017-02-24
19. KI:s oredlighetsbeslut i ärendet ang moderkaksceller, 2017-02-06
20. Återkallelseartikel i Lancet, 2018-07-07
21. Vetenskaplig artikel i Lancet 2011;378, publicerad online 2011-11-22
22. Utlåtande från professorerna Hellstrand och Eriksson, 2020-05-20
23. UKÄs beslut avseende Le Blancs anmälan, 2019-09-09
24. Epost från Mats Gustavsson till Grinnemo, 2018-07-05
25. Kammarrätten i Göteborgs dom, 2020-05-14
26. Barncancerfondens policy om oredlighet i forskning, 2018-02-09
27. Cancerfondens policy för handläggningen av oredlighetsärenden, 2017-05-11
28. Vetenskapsrådets generella villkor för bidrag till forskning eller forskningsstödande verksamhet, 2018-01-15
29. Avslag ansökan om forskningsanslag, Cancerfonden, 2018-12-22
30. Tjänsteanteckning Rikard Samuelsson, jurist på Centrum för rättvisa, 2018-11-14
31. Avslagsbeslut i ärende gällande oredlighet avseende Katarina Le Blanc, Barncancerfonden, 2018-12-13
32. Utdrag ur Nova, avslagsbeslut i ärende gällande oredlighet avseende Katarina Le Blanc, 2018-12-17
33. Kontrakt avseende tidigare anslag från Barncancerfonden till Katarina Le Blanc

34. Le Blancs redogörelse för händelseförloppet, 2020-05-24
35. Skrivelse från Vetenskapsrådet om utredning om att avbryta utbetalning av forskningsbidrag, Le Blanc, 2018-09-11
36. Utlåtande från Dr. Graham Parker om svårigheter att bli publicerad efter oredlighetsbeslut, 2018-11-20
37. Sms från rektor Ottersen till Le Blanc ang erinran, 2018-07-02
38. Pressmeddelande från KI, 2018-07-02
39. Anvisningar för forskningsstöd 2018, Hjärt- och lungfonden, 2018-03-28
40. Skrivelse från Vetenskapsrådet om utredning om att avbryta utbetalning av forskningsbidrag, Grinnemo, 2018-09-11
41. Sammanställning av Grinnemos anslagsansökningar till Hjärt- och lungfonden och Vetenskapsrådet, 2020-04-21
42. Exempel på särskilda anslag för juniora forskare, 2018-04-16
43. Artikel i Läkartidningen, 2018-11-23
44. Utlåtande från Sveriges läkarförbund, 2020-05-12
45. Simonsons överklagande till förvaltningsrätten, 2018-07-16
46. Grinnemos och Le Blancs överklagande till förvaltningsrätten, 2018-07-16
47. Faktura Nordia Law, 2018-09-14
48. Faktura Nordia Law, 2018-10-22